

1972 AUG 19
NÉPSZAVA

725.092.1

Az oroszlanos főkapuig

244 Nyílegyenes út

A sarki önkiszolgáló étterem asztalainál ebédelő, 18–20 év körüli fiataloktól kérdezgetem:

— Mit gondolnak, miért nevezték el ezt az utcát Alkotmány utcának?

Néhány bizonytalankodó, a közeli Országházat emlegető válasz után egy nyurga, szemüveges fiú magabiztosan magyarázza a hideg meggylevés fölé:

— *De hát ez egészen természetes, kérem! Hiszen az Alkotmány utca nyílegyenesen a Parlament főbejáratához vezet, oda, ahol törvényeinket hozzák, az alkotmány értelmében. Ugyan mi más lehet ennek az utcának a neve?!*

Igen, mi más is lehetne... Az utca neve és a környezet szellemi értékesen rimel, mintha csak mai városatyáink rendezték volna el ilyen körülmények között a dolgot.

Csak hogy a hajdani Nap utcát, amely az 1860-as években, a régi Belváros „külterületének”, a Lipótvárosnak gyors fejlődése során alakult ki, utat nyitva a

Váci körútról (a mai Bajcsy-Zsilinszky út ösétől) a Dunához, már kerek száz esztendeje, 1872-ben Alkotmány utcává keresztelte át az akkoriban alakult Fővárosi Közmunkák Tanácsának egyes bizottsága. S akkor bizony semmiféle összefüggésre sem emlékeztette az egyszerű polgárt az új név. Alkotmány ugyan volt, igaz, csak keveseknek, ám annak a betűit sem tartotta tiszteltben a császári önkény. És ha valaki az Alkotmány utcában netán ábrándozni kezdett a szabadságról, elég volt felpillantania az utca elején, a mai Földművelésügyi Minisztérium helyén levő telken:

ott magasodott előtte a hirhadt *Újépület*, ahol szabadságharcosokat végeztek ki, illetve tartottak rabságban alig néhány évvel azelőtt. Ami pedig az Országházat illeti, annak a mai helyén, a *Hajókászati téren*, azaz a Flottillen-Platzon, nem sokkal korábban kezdett működni az első pesti vízmű.

1884-től azután nagy sürgős-forgásnak lehettek tanúi az addig csendes utca lakói. Megkezdődött szemközt a *Parlament*, majd néhány év múlva az utca két oldalán a *Földművelésügyi Minisztérium*, meg a mai Párttörténeti Intézetet és a Nemzeti Galériát befoglaló közpalotának, a felszabadulás előtti *Kúriának* az építése. A millennium évében, 1896-ban már ünnepi országgyűlésre vonulhattak kócsagtollas fővegeikben, korszerűtlennek tűnő, nehéz díszmagyarjaikban az urak. Rövidesen elfoglalták a dicselet helyét a Kúria épületében az a legfőbb bíróság, amely működése során végig, az átkos emlékü *Törökynác* szereplése idején pedig már egészen nyíltan bebizonvította, hogy ha az osztály érdekeit kell védenie, még a saját alkotmányára, törvényeire is fittyet hány.

Ám az Alkotmány utca kövei, ha megszólalhatnak, arról is vallának, hogyan érezte magát

a hatalom sáncain kívül rekedt nép. Már 1894-ben különös, addig sosem tapasztalt esemény történt itt. A mai, 19-es számú óvodaépület helyén alapított asztalosüzemet *Huszár Péter Pál*. Az ő munkásai elsők között csatlakoztak az 1894. augusztus 13-án kirobbant *budapesti asztalosstrájkhoz*. Szaktársaikkal együtt 9 óras munkaidőt, legalább minimális napi bért követeltek, meg a május elseje szabad megünneplését.

Huszár uram legényei alig félszázán lehettek. De jó tíz évvel később, 1905. szeptember 15-én, a *Vörös Pénteken*, már munkások oszlopai menekültek végig az Alkotmány utcán a Parlament előtti térre, ahol 100 000 ember követelte azt az alapvető jogot, amely ugyancsak „kifelejtdőtt” az ezeréves alkotmányból: az *általános, egyenlő és titkos választójogot*.

A hatalom birtokosai tanultak a példátlan esetről. No, nem azt a tanulságot vonták le, hogy teljesíteni kell a követeléseket! Úgy gondolták, minden megoldódik, ha — többé nem jut el a hangos tömeg az Országházhoz... Eszerint is cselekedtek. 1912. május

23-án — *Vérvörös Csütörtök* néven ismeretes ez a nap —, amikor a város minden részéből megindultak ismét a tüntető menetoszlopok, a tér körül hatalmas rendőri és katonai erők várták őket. Két napig valóságos utcai harcok dúltak a Belvárosban. Május 26-án a Népszava riportere így emlékszik vissza a történetekre:

„... *Vad attakot rendeztek a lovasrendőrök. Egy munkásnak a koponyáját törte be az egyik bestia kardja. A másiknak a vállcsontját törte össze egy rendőrkard. 10 óra felé a Szemere utca sarkán elhelyezett huszárság hozzáfogott az Alkotmány utca megtisztításához.*”

Sikerült. Akkor még igen. 1918. június 20-án azonban, amikor ugyan-ezen a helyen a MÁV-gépgyári *sztrájkolók* mellett és a *háború ellen* tüntettek a tömegek, már előrevetette árnyékát a néhány hónappal későbbi, történelmi fordulat. *November 16-án ismét* százezrek özönlötték el a tere, s óriási lelkesedéssel, a Nemzeti Tanács előterjesztésére kikiáltották: „*Magyarország minden más országtól független és önálló köztársaság.*” Hol

voltak akkor azok a reakciós erők, amelyek megakadályozhatták volna az első igazi népszavazást, meg későbbi, egyenes folytatását, az 1919-es Tanácsköztársaságot?!

Azután újra, egy emberéletben hosszúnak számító, de történelmileg csupán villanásnyi időszakra uralomra kerültek az ellenforradalom „vitézzei”. Kegyetlenebbül, vérszomjasabban, mint valaha. Ám az ellenállást végképp megtörni sohasem tudták. Bizonyítson ismét az Alkotmány utca krónikája, méghozzá a legnehezebb, a legsötétebb időszakból.

1941. október 6. A „*Hősök voltak*” című kötetből, *Hámori Ottó* emlékezéséből tudjuk, hogy a Magyar Kommunista Párt Országos Ifjúsági Bizottsága által a Batthyány emlékmécesnél rendezett antifasiszta, függetlenségi, háborúellenes tüntetés az Alkotmány utcából megadott jelle kezdődött el. Már korábban sétálgattak, békés foglalkozást mímelve, ifjúmunkások és diákok a szobor környékén, meg a Duna-parton. Háromnegyed hatkor az utca sarkán megállt egy kifutófiú, látszólag a kerékpárját szerelni. Való-

jában figyelte a terepet. Közben újabb csoportok jelentek meg a kijelölt helyeken. Hat óra előtt két perccel a kerékpáros mellett kék taxi fékezett, s a fiú jóváhagyó bólintására kiugrott belőle egy fiatalember, és vörös virágkoszorúval rohant az emlékméceshez. Néhány pillanat múlva emberek től feketélt, „*Vesszen a háború! Szabadságot, békét, függetlenséget!*” kiáltásoktól harsogott a tér.

Az utolsó fegyvertényt — szó szerint véve — a gyűlölt fasizmus ellen 1944 telén jegyezték fel az Alkotmány utcában. Már dúltak a harcok a fővárosban, amikor a *Jambrich Mihály* által vezetett „*Laci-csoport*” két német hernyótalpas páncélcsoport robbantott fel itt — a németektől szerzett robbanóanyaggal... A két robbanás lángja már beleolvadt a felszabadulás fényébe.

Így tükrözi a rövid Alkotmány utca sorsa kicsiben, de nagyon jellegzetesen, hogy milyen hosszú, nehéz, véres utat tettünk meg addig, amíg az alkotmány, az ország háza és a nép egymástól végképp elválaszthatatlanná vált.

Miklós Dezső